

Af Line Natascha Larsen,
ph.d. og cand.psych

PH.D.-STAFET

Hvad forsker danske psykologer i? Det skiftes de til at skrive om i denne ph.d.-stafet, hvor skribenten hver gang giver stafetten videre til en ny forsker fra et andet universitet. Her skriver Line Natascha Larsen om sin ph.d. med titlen *Mens vi venter på samhørighed – om trivsel og mobilisering af social støtte i Grønland. Et community-baseret deltagende forskningsprojekt*, der blev forsvaret d. 27. maj 2016 på Københavns Universitet.

Trivsel og mobilisering af social støtte i Grønland

Et community-baseret deltagende
forskningsprojekt

Min vej ind i ph.d.-projektet kom gennem min interesse for communitypsykologien og arbejdet med mennesker, som er marginaliserede eller socialt udsatte - og herigen fik jeg mulighed for at gå ind i communitymobileringsprojektet 'Paamiut Asasara', der refererer til den by i det sydvestlige Grønland, projektet foregik i over en periode på 5 år. Projektet var initieret af byens borgere og borgmester og tog afsæt i lokalbefolkningens ønsker om en forbedring af trivslen i byen.

Paamiut har ca. 1.600 indbyggere, der består af en blanding af familier med en lang familiehistorie i Paamiut og tilflyttere, som især kom til i kølvandet på nedlæggelsen af de omkringliggende bygder og medfølgende tvangsflytninger i 1960'erne på baggrund af *G60 Udviklingsplanen* nedsat af Grønlandskommissionen. Byen har i årtier været præget af økonomisk stagnation - først og fremmest pga. nedgangen i torskefiskeriet grundet klimaforandringer. Den økonomiske afmatning har medvirket til et faldende befolkningstal, tomme boliger og store menneskelige omkostninger: udbredt alkoholmisbrug, en høj voldsrate (især i hjemmene), en høj selvmordsrate og et højt niveau af omsorgssvigt af børn, både gennem forsømmelse og gennem seksuelle overgreb samt anden vold mod børnene. Det har resulteret i mange anbringelser af børn uden for hjemmet. 47 % af den voksne befolkning er på offentlig understøttelse. Arbejdsløshedsprocenten ligger på omkring 35 %.

Disse problematikker ses ikke kun i Paamiut, men findes generelt i Grønland.

Og jeg ønskede med mit ph.d.-projekt at blive klogere på disse problemstillinger. Jeg fandt ud af, at de communitypsykologiske perspektiver - og de relaterede metodologier - kunne bidrage med meningsfulde og anvendelige veje ind i feltet og i forhold til udforskningen og forståelsen af udfordringerne. Community-baseret deltagende forskning har i Grønland ikke været særligt udforsket. En stor del af den eksisterende trivselsforskning om Grønland i dag udgøres af kvantitative studier, kortlægninger og statistikker over problemer, sammenhænge og indsatsområder. Begrebet trivsel defineres sjældent præcist og anvendes på flere forskellige måder. Der har også været en tendens til en individ-orienteret tilgang i forskningen, der primært belyser problematiske forhold og sammenhænge.

Hvad mener de selv?

Meget forskning peger på, at det er afgørende at forstå psykisk sundhed og trivsel ud fra lokale, kontekstuelle, sociale, kulturelle og samfundsmæssige perspektiver. Derfor mente jeg også, at det var vigtigt at udforske, hvad

dette begreb om trivsel, som er så udbredt i forskningen, egentlig betyder og relaterer sig til i netop Grønland og i Paamiut. Hvordan definerer, håndterer og skaber de grønlandske familier selv mening omkring deres dagligdag, socialitet og lokalsamfund? Hvilke ressourcer, håb og drømme har familierne for deres liv og lokalsamfund - og hvilke forhold og processer understøtter vejen mod en bedre trivsel?

Projektet tog altså afsæt i en anvendelsesorienteret erkendelsesinteresse - at skabe en viden, som både fremmer ny indsigt i problemstillingerne og skaber nye handlemuligheder og dermed er brugbar for de mennesker, som lever og handler i denne sammenhæng - borgerne såvel som beslutningstagere.

Ph.d.-projektet blev bygget op som en undersøgelse, en indsats og en vurdering af indsatsen. Det empiriske arbejde blev udført i en periode over to år med seks besøg i Paamiut. Først med et pilotprojekt bestående af en baggrundsundersøgelse og et arbejde med feltobservation og -deltagelse for at fokusere projektet og etablere et forskningsmæssigt partnerskab med borgere og institutioner i Paamiut. Så en kvalitativ hovedundersøgelse baseret på både individuelle, familie- og fokusgruppeinterviews. Den genererede viden herfra blev anvendt til udvikling af og implementering af indsatser, som de pågældende familier deltog i, hvorefter de blev interviewet igen et år efter.

Der blev anvendt en community-baseret deltagende forskningstilgang og metodologi til at arbejde med de communitypsykologiske dialogiske og forandringskabende intentioner - med inspiration fra den antropologiske feltforskning og 'indigenous' metodologi, der anvender teknikker og metoder hentet fra oprindelige befolkningers egne traditioner og viden.

Det forskningsmæssige partnerskab med befolkningen blev udgjort af både borgere, lokale praktikere og professionelle, institutionelle repræsentanter og kommunale beslutningstagere og blev implementeret gennem fire strategier: 1) stormøder og workshops med borgerne, hvorigennem de blev inddraget i fokuseringen og udformningen af forskningsprojektet, 2) etableringen af et forskningsråd, som skulle sikre forskningens relevans og anvendelighed for lokalsamfundet, 3) anvendelse af lokale medforskere og 4) analytiske workshops med deltagerne, så deltagernes egne stemmer og perspektiver kunne blive en integreret del af analysen.

Forandret fællesskab

To vigtige forhold viste sig af afgørende betydning for borgernes oplevelse af trivsel: familien og samhørighed

i lokalsamfundet. Forståelsen af samhørighed centrerer sig omkring social støtte, fælles ansvar og deltagelse i lokalsamfundet, bl.a. beskrevet som delehandlinger af især mad samt som fælles opdragelse af børnene i byen.

Det blev tydeligt, at deltagerne ser og forstår socialiteten i familien og lokalsamfundet som tæt sammenvævede, hvilket trækker på forståelser af livet i det tidligere fangersamfund, hvor det lokale tilhørsforhold og fællesskabet var afgørende for trivsel og overlevelse.

Analysen pegede på, at forandringerne af Grønland til et moderne samfund har haft stor indflydelse på borgernes livsbetingelser og livsformer i dag. De sociale og familiære strukturelle forandringer har skabt nye præmisser for fællesskabet og familierne i byen, som gør det vanskeligt at opretholde de grundlæggende familie- og lokalsamfundsberende principper og samværsformer.

Familierne og generationerne er i dag blevet mere adskilt. De er fx organiseret i kernefamiliestrukturer frem for de tidligere udvidede familier. Borgerne oplevede også mindre kommunikation, samvær og kontakt end tidligere i de enkelte familier og mellem familierne i de forskellige hushold. Alligevel er det stadigvæk fællesskabet, det udvidede sociale netværk og følelsen af lokalt tilhørsforhold og samhørighed, som binder familien og lokalsamfundet sammen, oplever borgerne. Så det er altså i højere grad *lokalsamfundet* end kernefamilien, der bliver det bærende element i oplevelsen af trivsel i Paamiut i dag. Familiesystemet må altså også i dag forstås som afhængigt af kollektivet og følelsen af samhørighed med andre familier og borgere i byen.

Samtidig er der sket en udvikling af det sociale liv i byen karakteriseret ved en række socialt ekskluderende og mobbende praksisser samt sociale grupperinger, som paradoksalt kan forstås som en uformel fællesskabsform og praksis, der etableres i angst for social eksklusion og faktisk indeholder ønsket om og længslen efter socialt tilhør og samhørighed i et lokalsamfund, der har mistet sin sammenhængskraft. Fraværet af samhørighed bliver artikuleret af borgerne som savn og længsel og som en voldsom eksistentiel og psykisk lidelse og mistrivsel. I dets fravær er det blevet erstattet af et meget svært og lidelsesfyldt samliv i byen, der efterlader mange borgere i en tilstand af tavshed, ensomhed, social utryghed og mistillid, hvor social kontakt uden for familien så vidt muligt undgås. På denne måde opretholdes en ond spiral, der forhindrer borgerne i at deltage i de aktiviteter, socialt samvær, kommunikation og fællesskab i byen, som de ellers har identificeret som afgørende for trivlsen.

Forandret fællesskab

Både børnene, de unge og de voksne i dag udfordres med andre ord af en omfattende individualiseringsproblematik. Det fælles ansvar og opdragelse i fællesskabet og det udvidede familie- og sociale netværk er flyttet til kernefamilien, så nye spørgsmål melder sig om, hvad en 'god opdragelse' og at være en familie i dag overhovedet vil sige. Det får alvorlige konsekvenser for især de børn, hvis forældre ikke magter opdragelses- og omsorgsopgaven alene.

Den samfundsmæssige destruktering stiller borgerne over for nogle nye udfordringer og opgaver, som de savner den fornødne viden og erfaringer til at kunne håndtere. De er i en proces, hvor de skal gentænke, hvordan man er familie og fællesskab i dag. Og de må udvikle en ny fælles handlekraft om det at manøvrere succesfuldt i en ny verden og lokalsamfund. Det blev tydeligt, at håndteringen af disse vanskelige udfordringer kræver social støtte. Vi arbejdede derfor med kapacitetsopbygning og udvikling af et lokalt baseret støttesystem. Konkret blev der oprettet et familiehus i byen med forældre- og familiekurser og forskellige støtte- og netværksgrupper. Antagelsen var, at en ny form for støttende fællesskab, deltagelse og handlekraft kunne udvide borgernes rådighedsbetingelser, skabe nye muligheder og dermed også komme til at organisere og (re)konstruere forbindelserne mellem samfund og individ på en måde, hvor en stor del af deres kollektive værdi- og trivselsgrundlag samtidig kunne bevares - eller (re)konstrueres. Håbet var, at deltagerne kunne blive deres egne 'forandringsagenter'.

Efterfølgende blev deltagende familiers oplevelser og vurdering af projektindsatserne undersøgt. Deltagerne fortalte om en styrket bevidstgørelse, handlekraft og nye praksisser ift. forældrerollen, deltagelsen i lokalsamfundsfællesskabet og nye måder at agere og støtte hinanden på i forhold til håndteringen af problemer i familierne.

Anvendelsen af netop et community-baseret deltagende forskningsmæssigt partnerskab med borgere vurderes i denne forbindelse betydningsfuld. Ved kombinationen af en lokal viden og analyse med en akademisk historisk og situationel funderet praksisanalyse, som begrundet borgernes forståelser og handlinger, blev det muligt på etisk forsvarlig vis at udvikle indsatser, der både var målrettede og virksomme i forhold til de identificerede problemer og meningsfulde for deltagerne selv. ●